

شناسایی و آنالیز دستگاهی پلیمرها

تالیف:

دکتر گیتی میرمحمدصادقی

دانشیار، دانشکده مهندسی پلیمر و رنگ

دانشگاه صنعتی امیرکبیر (پلی تکنیک تهران)

مهندس مبینا خاک‌آز

دانشجو دکتری دانشکده مهندسی پلیمر و رنگ

دانشگاه صنعتی امیرکبیر (پلی تکنیک تهران)

پاییز ۱۳۹۸

سرشناسه: میر محمد صادقی، گیتی، ۱۳۴۰ -
عنوان و نام پدیدآور: شناسایی و آنالیز دستگاهی پلیمر ها/ تألیف گیتی میر محمدصادقی، مبینا خاکباز؛
مشخصات نشر: تهران : سازمان اوقاف و امور خیریه، انتشارات اسوه، ۱۳۹۸.
مشخصات ظاهری: ۲۰۰ ص.

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۵۴۲-۵۹۹-۷

وضعیت فهرست نویسی: فیا

موضوع: پلیمر ها

Polymers: موضوع

موضوع: پلیمر یزاسیون

Polymerization: موضوع

موضوع: مهندسی پلیمر

Polymer engineering: موضوع

موضوع: پلیمر ها -- تجزیه و آزمایش

Polymers -- Analysis: موضوع

شناسه افزوده: خاکباز، مبینا، ۱۳۴۷ -

شناسه افزوده: سازمان اوقاف و امور خیریه، انتشارات اسوه

رده بندی کنگره: TA۴۵۵:

رده بندی دیویی: ۶۶۸/۹

شماره کتابشناسی: ۵۹۲۳۰۸۰۰: ۱

شرکت چاپ و انتشارات اسوه

شناسایی و آنالیز دستگاهی پلیمر ها

تألیف: دکتر گیتی میر محمدصادقی، مهندس مبینا خاکباز

ناشر: انتشارات اسوه

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: چاپخانه بزرگ قرآن کریم (۰۲۵-۳۶۶۶۲۲۱۱-۰۲)

نوبت چاپ: اول

سال نشر: ۱۳۹۸

شمارگان: نسخه

بهاء: ۴۷۰۰۰۰ ریال

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۵۴۲-۵۹۹-۷

فروشگاه و نمایشگاه دائمی تهران: خیابان انقلاب، ابتدای پل کالج، روبروی خیابان خارک، پلاک ۷۸۷

تلفن: ۶۶۴۱۸۰۹۹ و ۶۶۴۰۱۷۴۷ فاکس: ۶۶۴۱۸۰۲۲

فروشگاه شماره (۲) قم: خیابان ارم، مقابل پاساژ قدس تلفن: ۳۷۷۴۱۲۸۲ فاکس: ۳۷۷۳۷۶۶۰

فروشگاه شماره (۳) قم: بلوار معلم - مجتمع ناشران - پلاک ۳۰ تلفن: ۳۷۸۴۱۷۲۱-۲۳

www.Osvehpublishing.com   www.Osveh.ir

سخن آغازین.....	۱۱

فصل اول:

معرفی روشهای تعیین ساختار شیمیایی و خواص پلیمرها

انگیزه‌های بررسی مشخصات یک ماده در مهندسی پلیمر.....	۱۵
۱-۱-۱- شناسایی نوع پلیمر و افزودنی‌های موجود در پلیمر.....	۱۵
۱-۲-۱- طراحی ماده در سطح مولکولی.....	۱۵
۱-۳-۱- طراحی ریزساختار و کنترل فرآیند.....	۱۶
۱-۴-۱- روشهای بررسی نقص و آنالیز شکست در قطعات پلیمری.....	۱۶
۲-۱- انواع طیفسنجی، تکنیک آنالیز.....	۱۷
۱-۲-۱- طبقه‌بندی اساسی اساسی اعداد مورد بررسی.....	۱۷
۲-۲-۱- طبقه‌بندی بر اساس تئوری و مبانی فیزیکی مورد استفاده.....	۱۷
۳-۱- شناسایی یک قطعه پلیمری مجهول.....	۱۸
۴-۱- روش‌های مقدماتی آنالیز و شناسایی کیفی پلیمرها.....	۱۹
۵-۱- تکنیک‌های اثر انگشت.....	۲۰
۱-۵-۱- گاز کروماتوگرافی / پیرولیز (Py/GC).....	۲۰
۲-۵-۱- گاز کروماتوگرافی / طیفسنجی جرمی (GC/MS).....	۲۰
۳-۵-۱- کروماتوگرافی مایع / پیرولیز (Py/LC).....	۲۱
۴-۵-۱- کروماتوگرافی گازی.....	۲۱
۵-۵-۱- کاربردهای کروماتوگرافی گازی.....	۲۴

فصل دوم

روش‌های طیفسنجی آنالیز پلیمرها

۱-۲- آنالیز کمی و کیفی پلیمرها با استفاده از طیفسنجی FTIR.....	۲۵
۱-۱-۲- اشعه مادون قرمز: IR یا Infra red.....	۲۶
۲-۱-۲- اصول طیفسنجی IR.....	۲۸
۳-۱-۲- نظریه اسپکتروسکوپی جذبی IR.....	۳۰

- ۳۴-۱-۲- کاربرد طیف سنجی فروسرخ.....
- ۳۶-۱-۲- اجزای دستگاه‌های طیف سنجی IR.....
- ۳۷- آشکارساز یا ترانس دیوسر:.....
- ۳۸-۱-۲- فرایند آنالیز نمونه.....
- ۴۰-۱-۲- جانمایی ساده طیف سنج.....
- ۴۰-۱-۲- آنالیز کیفی.....
- ۴۲-۱-۲- ناحیه اثر انگشت.....
- ۴۳-۱-۲- قوانین و روابط مورد استفاده در طیف سنجی.....
- ۴۵-۱-۲- طیف مادون قرمز چند نمونه از ترکیبات مختلف.....
- ۴۹-۱-۲- مزایای FTIR نسبت به IR.....
- ۵۲-۱-۲- مثال‌های کاربردی طیف سنجی FTIR.....
- ۵۶-۱-۲- تشخیص حضور افزودنی.....
- ۵۶-۱-۲- مطالعه اکسیداسیون و تنش‌های تخریب در پلیمرها.....
- ۵۷-۱-۲- بررسی سازگاری در نیازهای پلیمری.....
- ۵۸-۱-۲- آنالیز گروه‌های انتهایی.....
- ۶۰-۱-۲- بررسی تأثیرات متقابل مولکول.....
- ۶۱-۱-۲- مطالعه سینتیک.....
- ۶۲-۱-۲- تعیین میزان شاخه‌ها در ساختار پلیمرها.....
- ۶۳-۱-۲- تعیین ترکیب درصد کوپلیمرها.....
- ۶۵-۱-۲- تعیین ریزساختار.....
- ۷۰-۱-۲- تعیین گروه‌های عاملی.....
- ۷۲-۱-۲- تعیین درصد منومر در کوپلیمرها.....
- ۷۶-۲- اسپکتروسکوپی NMR و آنالیز کمی و کیفی پلیمرها با استفاده از آن.....
- ۷۹-۱-۲- آنالیز کیفی با استفاده از طیف سنجی NMR.....
- ۸۱-۲-۲- تعیین ریزساختار زنجیر پلیمر.....
- ۸۲-۲-۲- نظم موجود در زنجیر پلیمری توسط اسپکتروسکوپی NMR.....
- ۸۴-۲-۲- شناسایی ساختار شیمیایی زنجیرهای پلیمری توسط اسپکتروسکوپی 2D-NMR.....
- ۸۵-۲-۲- آنالیز کمی با استفاده از طیف سنجی NMR.....
- ۸۵- نظم موجود در زنجیر پلیمری.....
- ۸۶-۲-۲- آنالیز گروه‌های انتهایی و تعیین وزن مولکولی پلیمر.....

۸۸.....	۷-۲-۲- بررسی شاخه‌ای بودن.....
۸۹.....	۸-۲-۲- ترکیب درصد کوپلیمر.....
۹۱.....	۹-۲-۲- اسپکتروسکوپی NMR حالت جامد.....
۹۱.....	۱۰-۲-۲- شاخه‌ای شدن زنجیر پلیمر.....
۹۱.....	۱۱-۲-۲- تعیین درجه بلورینگی.....
۹۲.....	۱۲-۲-۲- حرکات‌های مولکولی در پلیمرها.....

فصل سوم:

روش‌های حرارتی آنالیز پلیمرها

۹۳.....	۱-۳- دماسنجی روبشی تفاضلی (DSC).....
۹۸.....	۱-۳- انواع محفظه‌ها (Pan).....
۱۰۰.....	۲-۳- مثال‌های کاربردی در بهره‌گیری از تکنیک DSC.....
۱۰۱.....	۱-۲-۳- بررسی تأثیر وزن مولکولی بر دماهای انتقال.....
۱۰۳.....	۲-۲-۳- تعیین دمای ذوب و دماهای انتقال.....
۱۰۴.....	۳-۲-۳- تعیین اثر بار خنک‌کننده بر دماهای انتقال.....
۱۰۶.....	۴-۲-۳- ارزیابی پخت ترموست.....
۱۰۷.....	۵-۲-۳- بررسی سینتیک واکنش‌ها.....
۱۰۹.....	۶-۲-۳- ارزیابی آلیاژهای فلزی.....
۱۰۹.....	۷-۲-۳- بررسی امولسیون‌های آب در روغن.....
۱۱۰.....	۸-۲-۳- تعیین مشخصات گریس‌ها و روان‌کننده‌ها.....
۱۱۱.....	۹-۲-۳- تعیین دمای بهینه خشک کردن در مواد lyophilized شده.....
۱۱۲.....	۱۰-۲-۳- بررسی اثرات فرآیندی بر نمونه.....
۱۱۳.....	۱۱-۲-۳- شناسایی انتقال‌های حساس به فشار.....
۱۱۴.....	۱۲-۲-۳- ارزیابی کاتالیزورهای فلزی.....
۱۱۵.....	۱۳-۲-۳- DTA در دمای بالا.....
۱۱۶.....	۱۴-۲-۳- اندازه‌گیری حرارت‌های انتقال.....
۱۱۶.....	۱۵-۲-۳- ارزیابی حساسیت نوری.....
۱۱۷.....	۱۶-۲-۳- ارزیابی کنترل کیفی.....
۱۱۹.....	۱۷-۲-۳- DSC مدوله.....
۱۲۰.....	۱۸-۲-۳- انتقال‌های پیچیده.....

- ۱۲۱..... ۳-۲-۱۹- تعیین ترکیب درصد در آلیاژهای پلیمری
- ۱۲۳..... ۳-۳- آنالیز حرارتی دینامیکی مکانیکی (DMTA)
- ۱۲۳..... ۳-۳-۱- اصول پایه
- ۱۲۵..... ۳-۳-۲- کاربردهای DMA
- ۱۲۵..... انتخاب ماده برای کاربردهای خاص
- ۱۲۶..... پیش بینی رفتار ماده با استفاده از اصل انطباق دما- زمان
- ۱۲۶..... بررسی برش در ژل ویسکوالاستیک
- ۱۲۷..... تعیین رفتار پخت
- ۱۲۷..... اندازه گیری های تنش/ کرنش فیلم و لیف
- ۱۲۷..... آنالیز مواد غذایی
- ۱۲۸..... ۳-۴- آنالیز گرما و وزن حساسی (TGA)
- ۱۲۸..... ۳-۴-۱- معرفی TGA و کاربردهای آن
- ۱۳۲..... ۳-۴-۲- کاربردهای آزمون TGA
- ۱۳۲..... ۳-۴-۳- کالیراسیون دما چند ناله ای
- ۱۳۲..... ۳-۴-۳- شناسایی اجزای یک ترکیب با استفاده از TGA با دقت بالا
- ۱۳۳..... ۳-۴-۴- تشخیص درصد منومر در کوپلیمر
- ۱۳۳..... ۳-۴-۵- پایداری اکسیداسیونی روغن های خوراکی
- ۱۳۳..... ۳-۴-۶- تخمین طول عمر پلیمر
- ۱۳۴..... ۳-۴-۷- ارزیابی ابررساناها

فصل چهارم

روشهای تفرق اشعه

- ۱۳۸..... ۴-۱- روش تفرق اشعه ایکس (XRD)
- ۱۴۰..... ۴-۱-۱- طیف الکترومغناطیسی x-ray
- ۱۴۱..... ۴-۱-۲- خصوصیات x-ray
- ۱۴۳..... تک سلول ها و شبکه کریستال
- ۱۴۳..... پراش از یک شبکه کریستالی
- ۱۴۳..... قانون Bragg
- ۱۴۶..... ۴-۲- روش های بررسی ریز ساختار پلیمرها براساس تفرق اشعه

۱۴۷	۴-۲-۱- پخش اشعه X
۱۴۸	۴-۲-۲- تکنیک تفرق اشعه X زاویه باز (WAXS)
۱۵۴	۴-۲-۳- تکنیک تفرق اشعه X زاویه بسته (SAXS)
۱۵۴	۴-۲-۴- انواع دستگاه‌های SAXS
۱۵۵	۴-۲-۵- انواع سیستم‌های موازی‌ساز
۱۵۵	۴-۲-۶- کاربرد در پلیمر و ژل‌ها
۱۵۶	۴-۲-۷- مثال کاربردی از SAXS و WAXS

فصل پنجم

روشهای میکروسکوپی

۱۶۳	۵-۱- مقدمه ای بر میکروسکوپ الکترونی
۱۶۶	۵-۲- مکالیسم ، کرد میکروسکوپ الکترونی
۱۶۷	۵-۳- میکروسکوپ الکترونی پیمایشی (SEM)
۱۷۱	۵-۴- میکروسکوپ الکترونی عبوری (TEM)
۱۷۴	۵-۵- ابزارهای جدید برای کاربرای ظریف
۱۷۵	۵-۵-۱- میکروسکوپی نفوذ زنی روبشی (STM)
۱۷۷	۵-۵-۲- میکروسکوپ نیروی اتمی (AFM)
۱۷۸	کاربرد AFM
۱۸۲	مثال کاربردی از SEM و AFM
۱۸۷	مراجع
۱۹۳	نمایه

کتاب حاضر نتیجه تجارب و تلاش‌های مؤلف در زمینه آنالیز پلیمرها از سال ۱۳۶۸، هنگامی که در آزمایشگاه شیمی پلیمرها و شیمی فیزیک پلیمرها مشغول به کار بوده است، می‌باشد. مؤلف در نیمه دوم دهه ۶۰ و به ویژه اواخر آن در طول جنگ تحمیلی و پس از آن که کشورمان در راستای خودکفایی نیاز به شناسایی قطعات پلیمری داشت، وظیفه ملی و شرعی خود می‌دست که گدای ولو خیلی کوچک از گره‌های کشور بگشاید. بنابراین علی‌رغم دشوار بودن این امر، به کمک خانواده و دوستان بزرگ و با عزم راسخ توانست بر این مهم چیره شود، چرا که شناسایی هر نمونه مجهول، مانند تیری می‌دانست که به سمت دشمن کشور و دین خود، شلیک می‌کرد (خشتی می‌دانست که به سمت، کشاورزی و ساختن کشور کمک) می‌کرد.

ساختار کتاب، متشکل از پنج اصل است که به معرفی تکنیک‌های شناسایی پلیمرها می‌پردازد. در ابتدای هر فصل تنوری تکنیک توضیح و در ادامه چگونگی آنالیز کمی و کیفی نمونه‌های مجهول بر اساس یک یا چند مثال ارائه می‌شود. در نتیجه این کتاب می‌تواند در مراحل حل مسئله و رسیدن به پاسخ نهایی گاه به گاه همراه و راهنمای خواننده باشد. بهره‌گیری از کتاب، علاوه بر دانشجویان مقاطع مختلف تحصیلی مهندسی پلیمر، مهندسی رنگ و رشته‌های وابسته، برای افراد شاغل در صنایع پلاستیک، لاستیک و کامپوزیت نیز مفید است.

مطالب و مثال‌های طرح شده به دانشجویانی که هنگام انجام پروژه‌های پایانی و مهندسی که در صنعت برای حل مشکل خط تولید یا رفع عیب محصول، با مسئله شناسایی مواد یا ارزیابی خواص آنها مواجه می‌شوند، کمک شایان توجهی خواهد نمود.